

Dan ulduzu parlaq olur

Dünya şöhrətli bəstəkar Fikrət Əmirovun musiqinin emosional gücü barədə maraqlı bir fikri vardı. Deyərdi, insan musiqi yaranandan, mahnı meydana gələndən özünü dərk etməyə, öz hisslərini başa düşməyə alışıb, özünü dərk edəndən sonra isə başqalarının dərdinə şərik olmağa başlayıb. Hətta mənə elə gəlir ki, insan ancaq mahnı yaranandan sonra başqa adamları başa düşüb, sevib.

Doğrudan da, gözəl müğənninin ifasında səslənən hər hansı bir mahnı qeyri-ixtiyari olaraq üreklərdə emosional hisslər yaradır. Ya fikrini qanadlandırıb xəyala daldırır, ya da ürəyində yaranmış sevinclə, kədərlə həmahəng səsləşir. Mənlərlə musiqisəvər Cabbar Qaryağdıoğlunun, Bülbülün, Rəşid Behbudovun, Rübabə Muradovanın və Şövkət Ələkbərovanın oxumalarında bunu əyani surətdə görüb, hiss edib. Vaxt olub ki, bu sənətkarların oxumaları kiminsə qəlbinə məhəbbət gözü salıb, ötüb keçmiş xatirələri oyadıb. Ya da iş elə gətirib ki, kədərli mahnı notları bir vaxt baş vermiş nisgilli bir hadisəni yada salıb, adamı kövrəltməyə məcbur etmişdir.

Görkəmli Azərbaycan müğənnisi Şövkət Ələkbərovanın ifasında səslənən saysız-hesabsız mahnılar bilavasitə belə sənə malik vokal nümunələridir.

Laylalar... Laylalar həmişə təzə və tərəvətli olur. O, hər doğulan uşaqla yenidən dünyaya gəlir. Ona görə də eldə, obada deyirlər ki, laylaların ömrü dünyadakı insanların ömrü

qədərdir. Bir də onu deyirlər ki, laylalar insana başqasının dərdinə şərik olmaq, həssaslıq, mehribanlıq, səmimiyyət dərsi verir. Təsədüfi deyil ki, laylaların intonasiyaları sonralar lirik məhəbbət mahnılarında yenidən eşidilməyə başlayır. Şövkət Ələkbərovanın ifasında səslənən xalq mahnılarında, təsniflərdə, muğamlarda, bəstəkarlıq nümunələrində layla intonasiyalarının əks-sədalari xüsusilə güclü duyulur. Bunu müğənninin özü də etiraf edirdi:

- Adamlarda bəzi xüsusiyyətlər irsi olduğu kimi, mahnılarımızda da layla intonasiyaları irsidir. Biz dünyaya göz açıb onları elə-beləcə görmüşük. Qəlbimizin istisi ilə onları qızdırıb yenidən pərvazlandırmışıq. Hardandır mahnılarımızda bu istilik, bu həzinlik, bu layla intonasiyaları? Mənə belə gəlir, bütün bunları nənə və babalarımız genetik yolla bizə ötürmüşlər.

Şövkət Ələkbərovanın sözlərində bir həqiqət vardır. Onun zəngin musiqi bioqrafiyası bunu bir daha təsdiqləyir. Müğənni sözün əsl mənasında musiqiçilər ailəsində (1922-ci ildə oktyabrın 20-də Bakıda) dünyaya göz açmışdır. Atası Feyzulla qızğın muğam aşiqi idi. Anası Hökumə tar çalırdı. Qardaşı Paşa da musiqiçi idi. Bir sözlə, onların evində heç vaxt tar, qaval, mahnı səsi əskik olmurdu. Sözsüz ki, belə bir aləmdə böyüyən Şövkətə bu musiqili mühit əməlli-başlı təsir edir, onda sənətə məhəbbət hissi oyadırdı. Ona elə gəlirdi ki, ancaq musiqi üçün yaranıb, musiqisiz yaşaya bilməz. Bu, o illər idi ki, onda Şövkət Bakı müəllimlər evində yeni fəaliyyət göstərən bədii öz-fəaliyyət dərnəyinə ayaq açmışdı. Sənətin əzablı, köynəkli yollarının acısını, şirini təzəcə dadmağa başlamışdı.

1938-ci ildə Şövkətin həyatında əlamətdar bir hadisə baş verdi. O, müğənni Fatma Mehəliyyə və Gülağa Məmmədovla birlikdə ilk dəfə opera səhnəsində çıxış edib,

öz mələhatli səsi ilə hamını heyran qoydu. Konsertdən sonra onu təbrik edənlər arasında görkəmli bəstəkar Üzeyir Hacıbəyov da vardı. O, Şövkətin çıxışından məmnun olduğunu söyləyib, tövsiyə və təkliflərini bildirdi. Dedi ki, «səsin də yaxşıdır, oxumağın da, səhnə davranışın da. Bütün bunlar sənin yaxşı müğənni olacağına zəmanət verir. Amma arxayınlaşmaq olmaz. Ona görə ki, mən sənə, qızım, filarmoniyada təşkil etdiyimiz dörd səsli xorda məşğul olmağı məsləhət görürəm.

Şövkət Ələkbərova böyük bəstəkarın tövsiyə və məsləhəti ilə 1938-ci ildən 1945-ci ilə kimi filarmoniyada fəaliyyət göstərən dörd səsli xorun solisti oldu. O, burada ilk illər «Qarabağ şikəstəsi» və «Lolo» xalq mahnısının solo ifaçısı kimi çıxış etməyə başladı, sonralar isə öz repertuarını daha da genişləndirdi. Şövkət Ələkbərova burada böyük potensial imkanları olan bir müğənni kimi tanındı. Mələhatli və yapışıqlı səsi, ifa manerasının təzəliyi musiqi həvəskarlarının diqqətindən yayınmadı.

Böyük səhnədə ilk kövrək addımlarını atanda Şövkət Ələkbərova hiss etdi ki, professionallığını artırmaq üçün mütləq musiqi təhsili almalıdır. Ona görə də o, 1938-ci ildə sənədlərini Bakı Musiqi Məktəbinə verdi. Burada Hüseynqulu Sarabskinin sinfində muğamların, Azərbaycan xalq mahnılarının sirlərinə və incəliklərinə yiyələnməyə başladı.

Hüseynqulu Sarabski Azərbaycan opera sənəti tarixində böyük xidmətləri olan sənətkar idi. Tələbələrin hamısı onu ürəkdən sevirdi. Şövkət Ələkbərovanın da öz müəlliminə böyük möhəbbəti vardı:

- Hüseynqulu Sarabski olduqca ciddi adam idi. Özü mahnı ifaçılığı sənətini gözəl bildiyi üçün hamının belə olmasını istəyirdi. Pedaqoji fəaliyyətində xüsusilə bir keyfiyyət diqqəti cəlb edirdi. O, nəzəriyyə ilə təcrübəni

həmişə əlaqələndirməyə çalışırdı. Yaxşı yadımdadır. Məcnun haqqında söhbət salanda əvvəlcə bu obrazın nəzəri xarakteristikasını verirdi, sonra özü rola girib həmin obrazı gözəlrimiz qarşısında canlandırır.

Hüseynqulu Sarabskinin muğamlara xüsusi möhəbbəti vardı. Deyirdi, muğamlar dürrdür, incidir, naşı oxuyan olanda bu incilər öz parlaqlığını, öz gözəlliyini tamamilə itirir. Muğamların taleyi siz müğənnilərdən asılıdır. Siz onları öldürə də bilərsiniz, yaşada da.

Nizaminin, Füzulinin, Sədinin şerlərinin xiridarı idi. Zəhiri bəzək-düzəyi, yalançı və aldadıcı təmtərağı xoşlamazdı. O, təbiilik aşığı idi. İfaçılıq sənətində də bunu tələb edirdi. Mən müəllim Hüseynqulu Sarabskidən çox şey görüb-götürmüşəm...

Şövkət Ələkbərovanın ilk yaradıcılığı qanlı-qadalı müharibə illərinə düşüb. O vaxtlar müvəqqəti olaraq filarmoniyadan musiqi sədaları kəsilmişdi. Ona görə də çalıb-çağırانların günləri qospitallarda, cəbhə xəstəxanalarında keçirdi. Başqa sənət dostları kimi, gənc müğənni Şövkət Ələkbərovanın da repertuarında nikbin, mübariz ruhlu mahnılar üstünlük təşkil edirdi. Onun döyüşçülər qarşısında ilk çıxışı 1941-ci ildə Tbilisidə Navtulluqi qospitalında olmuş, əsgərlər tərəfindən böyük rəğbətə qarşılanmışdır. O vaxt Şövkət Ələkbərova ilə birlikdə həmin konsertdə iştirak edən Azərbaycanın xalq artisti, görkəmli müğənni Xan Şuşinski sonralar o günləri xatırlayıb deyirdi:

- Yaman çətin dövrlər idi. Döyüşçülər qarşısında hər mahnını oxumaq olmurdu. Yadımdadır, Navtulluqi qospitalında əsgərlərə mən «Mənsuriyyə» oxudum. Sonra nikbin ruhlu xalq mahnıları ifa etdim. Baxıb gördüm ki, yaralı döyüşçülər arasında canlanma yaranıb. Deməli, onların qəlbindən xəbər vermişəm. Sevincdən qəlbim dağa döndü.

Döyüşçülər «Xana eşq olsun!» - deyə məni dönə-dönə alışıqladılar.

Məndən sonra Şövkət çıxış etməliyi. O vaxt o, nermə-nazik bir qız idi. Mənə nisbətən təcrübəsi az olduğuna görə ehtiyat etdim. Dedim birdən qorxub büdrəyər, əsgərlər qarşısında biabır olar. Sən demə, səhv eləmişəm. O, bəstəkar Cahangir Cahangirovun «Yun corab» mahnısını oxudu. Mələhətli, həzin səsi bir anın içində hamını sehrləyib ələ aldı. Mahnını qurtaran kimi əsgərlər yerbəyerdən dedilər: «Bir mahnı da oxuyun! Bir mahnı da oxuyun!»

Beləliklə, onu həmin görüşdə 7-8 dəfə yenidən səhnəyə çıxmağa məcbur etdilər. Mən tamam mat-məəttəl qalmışdım. Ona baxıb öz-özümə fikirləşirdim: «Belə gözəl səsi olan müğənninin heç nədən qorxusu yoxdur»...

Ağır müharibə illərində müğənni Şövkət Ələkbərovanın döyüşçülər qarşısında belə qeyri-adi çıxışları çox olmuşdur.

Onun ifasında Üzeyir Hacıbəyovun «Addımla, əsgər», «Şəfqət bacısı», Cahangir Cahangirovun «Yun corab», Səid Rüstəmovun «Qəhrəmani», Ağabacı Rzayevanın «Gözlə məni», Süleyman Ələsgərovun «Gözləyirəm», Şəfiqə Axundovanın «Məni yada salırmı?» və s. mahnı və romansları yaralı döyüşçülərdə özlərinə inamı artırır, onları mübarizəyə ruhlandırır. O vaxtlar müğənninin səsi gah radio dalğalarından, gah cəbhədən, gah da qəspitalardan gəlirdi. Hərdən də o, vaqonda, yaxud yük maşını üzərində düzəldilmiş kiçik «səhnədə» oxumalı olurdu. Bütün bu çətinliklərin müqabilində heç vaxt şikayətlənib, yorulmuş, usandırmı demirdi. Əksinə alman faşizmi ilə mübarizədə az-çox onun da payı olduğuna sevinirdi. Gənc müğənninin ifaçılığını əvvəlcədən yüksək qiymətləndirən dahi bəstəkar

Üzeyir Hacıbəyov «Vətən uğrunda» jurnalının 1945-ci il 2-3-cü nömrəsində çap etdirdiyi «Sovet Azərbaycanının çiçəklənən incəsənəti» məqaləsində onun adını görkəmli sənətkarlarla yanaşı çəkmişdir: «İstedadlı ifaçılar olmadan milli sənətin təmtəraqlı inkişafı da ola bilməz. Azərbaycanda Sovet hakimiyyəti dövründə milli incəsənətimizin ustaları yaranmışdır. Bunlardan SSRİ xalq artistləri Bülbül Məmmədov, Şövkət Məmmədova, Azərbaycanın xalq artistləri H.A.Hacıbəyev, Həqiqət Rzayeva, Qurban Pirimov, Xan Şuşinski, əməkdar artistlərdən Bünyadzadə, Mustafayev, Ağalarov, gənclərdən Sara Qədimova, Zəhra Rəhimova, Şövkət Ələkbərova, Fatma Mehəliyeva və başqalarını göstərmək olar».

Ağır müharibə illərində musiqi kəhkəşanında parlağa başlayan Şövkət Ələkbərova illər keçdikcə eldə-obada şöhrətlənib xalqın sevimlisinə çevrilirdi.

Şövkət Ələkbərovanın 1945-50-ci illər repertuarı zəngin və çoxçalarlı idi. Konsert proqramında muğam, təsnif, xalq mahnıları, nəğmələr, Zaqafqaziya və dünya xalqlarının mahnıları üstünlük təşkil edirdi. Səsi gah efirdən, gah M.Maqomayev adına Azərbaycan Dövlət Filarmoniyasının estradasından, gah da respublikanın şəhər və kəndlərindən gəlirdi. O vaxtlar əsasən Məmmədəğa Muradovun, Paşa Ələkbərovun müşayiəti ilə çıxış edirdi. Onun musiqisevərlərlə hər bir görüşü əsl bayrama çevrilirdi.

Şövkət Ələkbərova heç kəsi təkrarlamayan və özü də təkrar olunmayan orijinal sənətkardır. Mələhətli, yumşaq tembrli səsi olan müğənninin ifaçılığı üçün yüksək vokal

mədəniyyəti, dərin emosionallıq və lirizm səciyyəvidir. Mələhətli gəzişmələr, improvizasiya ustalığı Şövkət Ələkbərovanın muğam yaradıcılığının əsas məziyyətlərindəndir. Əllinci illərdə müğənninin ifasında lentə alınmış «Qaragilə», «Ay qız, kimin qızısan», «Sarı bülbül», «Üç telli durna», «Kürd qızı», «Kəklik», «Gəlmədin», «Gəlsin-gəlməsin», «Sənətkara aşiqəm», «Sənə də qalmaz» və onlarla başqa mahnılarda bu keyfiyyətlər xüsusilə güclüdür. Bir sözlə, Şövkət Ələkbərova daim arayıb-axtaran, yenilik hissi ilə yaşayan, zamanla həmahəng addımlayan sənətkardır. Elə buna görə də onun oxuduğu mahnılar müəyyən müddət populyar olub, sonralar köhnəlib öz tərəvətini itirmir. Şövkət Ələkbərovanın mahnıları həmişə təzə-təzdir. Bu mahnılar zaman məhdudiyyəti bilmir, bütün dövrlərdə öz emosionallığını qoruyub saxlayır. Bunun səbəbini müğənninin özü belə izah edirdi:

- Heç vaxt xoşuma gəlməyən, ürəyimə yatmayan mahnı oxumamışam. Hər bir mahnını ürəyimin odu ilə isidib sonra ifa etmişəm. Ömrüm boyu özümü əziyyətə salmışam. Hər mahnı üçün yeni ifa manerası arayıb-axtarmışam. Ən başlıcası isə, başqa oxuyanları təkrarlamamağa çalışmışam. Tez-tez eşidirəm deyirlər: «Şövkət xanım, sizin mahnılar uzunömürlü olur, buna səbəb nədir?» Səbəb odur ki, ürəyimin qanını, hissimi qatmışam o mahnılara.

...Müğənninin qəlbinin odunda isinib, hiss və düşüncələrinin işığında otə-qana dolan və ömürlük həyata vəsiqə alan belə mahnıları olduqca çoxdur: «Lay-lay», «Bakılı qız», «Pıçıldaşın ləpələ», «Sən güləndə», «Ay işığında», «Əziz ana», «Söz olmasaydı» və s. Nadir səslə müğənni bu mahnılarla elə bil insan hissələrinin gözəgörünməz xüsusiyyətlərini, psixoloji-emosional çalarlarını rəsm edir.

Şövkət Ələkbərova konsert zamanı

Şövkət Ələkbərova musiqisəvərlər qarşısında həmişə zəngin və orijinal repertuarla çıxış edən sənətkarlardandır. Müğənninin 1960-1980-ci illəri əhatə edən ifaçılıq proqramına nəzər yetirsək, bu zənginliyi, bu orijinallığı bütün aydınlığı ilə görə bilərik. Onun repertuarında əsrlərin sınağından çıxmış muğamlar, təsniflər, xalq mahnıları və bir də müxtəlif dast-xəttli bəstəkar nəğmələri toplanmışdır. F.Əmirovun, S.Rüstəmovun, C.Cahangirovun, S.Ələsgərovun, T.Quliyevin, Ə.Abbasovun, Q.Hüseynlinin, A.Babayevin, H.Xanməmmədovun, R.Mirişlinin bir çox mahnılarının ilk ifaçısı Şövkət Ələkbərova olmuşdur. Xalq artisti, iki dəfə Dövlət mükafatı laureatı, bəstəkar Fikrət Əmirov deyirdi:

- Şövkət xanımın ifasında bir neçə mahnım səslənib. O, mahnını sadəcə olaraq qiraət etmir, bu mahnıları yaşaya-yaşaya, yarada-yarada oxuyurdu. Necə deyərlər, mahnının

arxitonikasını yaradırdı. Buna görə də mən cəsarətlə Şövkət Ələkbərovanı bəstəkar təbli nəğməkar adlandırıram. Müğənni ifa etdiyi hər bir əsəri yaradıcılıq süzgəcindən keçirir, onları özünəməxsus rəngarəng və gözəl boyalar, maraqlı musiqi çalarları vasitəsilə zənginləşdirirdi. Bu keyfiyyətlər Şövkət Ələkbərova yaradıcılığına xas olan ən başlıca cəhətlərdəndir. Mənə belə gəlir ki, orijinal ifa manerasına, məlahətli səsə malik olan müğənni Şövkət Ələkbərova dövrün görkəmli sənətkarı kimi musiqi tariximizə düşəcəkdir.

...Müğənni Şövkət Ələkbərovanın repertuarında özünə əbədi məskən salmış sayısız-hesabsız populyar mahnılar vardır. «Gözünə qurban», «Qadan alım», «Yaşa könül», «Niyə döndü», «Getmə, amandı», «Arzuya bax, sevgilim», «Bir könül sındırışmam», «Oxu tar», «Ağ çiçək», «Dərələ», «Çay», «Durnalır» mahnıları müğənninin ifasında səsləndiyi gündən xalqın dilinin əzbərinə çevrilmişdir.

Çox zaman bənzərsiz məlahətli səsi xoş ətrilə hamını özünə cəlb edən qızılgülə bənzədirlər. Şövkət Ələkbərovanın səsi bilavasitə belə qüdrətə malik səslərdəndir. Dünyanın bir çox ölkələrində (Fransa, İsviçrə, Şri-Lanka, Əfqanıstan, Hindistan, Misir Ərəb Respublikası, İran, Türkiyə, AFR) onun səsinin sehrinə düşənlər çox olmuşdur. Respublikanın xalq artisti, mərhum tarzən Hacı Məmmədov deyirdi:

- Şövkət xanımın dünyanın bir çox ölkələrində qastrol səfərlərində olmuşuq. Onun çıxışları hər yerdə məhəbbətlə

qarşılanırdı. Heç yadımdan çıxma, 1965-ci ildə İranın «Xaneyi cavanan» («Cavanlar klubu») bizi öz ölkələrinə dəvət etmişdi. Burada xeyli konsert verdik. Şövkət xanımı tərda mən, pianoda Vasif Adıgözəlov müşayiət edirdi. Konsertlərimiz böyük uğurla keçirdi. Konsertlərin birində Şövkət xanım «Şahnaz», «Qatar», «Mirzə Hüseyn səgahı» və başqa muğamları oxudu. Mən o vaxta qədər elə ifa görməmişdim. Müğənninin səsi bəndi-bərəni vurub dağdan güclü dağ çayına bənzəyirdi. Tarın pərdələrinə sığmayırdı bu səs. Tez-tez tarın pərdələrini itirib tapa bilmirdim. Həssas dinləyicilər o saat bunu hiss edib müğənnini alqışlayırdılar, üstünə gül-çiçək yağdırırdılar. Konsertdən sonra məşhur İran violençel çalanı Ə.Təcəvdi bir səbət gül ilə Şövkət xanımı təbrik edib başına basdı. Dedi: «Şövkət xanım hələ də səsinizin sehrindən çıxma bilmirəm. Çox güclü səsiniz var. Dinləyicilərdə unudulmaz təəssürat vardır. Müğənni üçün bu, böyük xoşbəxtlikdir».

Xarici ölkələrin mətbuatı onun bənzərsiz ifaçılığını bərədə çox yazmışdır. Hindistan qəzetləri Şövkət xanımı «səhrkar səli müğənni», Fransa mətbuatı isə «mahnıları ilə öz xalqı haqqında xoş təəssürat yaradan müğənni» adlandırmışdır.

Müğənni qastrol səfərlərində olarkən ruhunu oxşayıb könlünə yatan dünya xalqlarının mahnılarını tezliklə öyrənib öz repertuarına daxil edirdi. Vaxtilə onun ifasında lentə alınmış və indi musiqi fondumuzun incisinə çevrilmiş seneqal mahnısı «Sanı», «Sevgi», «Salınacaq», ərəb mahnısı «Şələbiyyə», xalq mahnısı «Sevgilim xoş gəlmisən!», «Kamança», «Lirik mahnı», tacik xalq mahnısı «Gülü-gülzaranı» və s. mahnılar məhz belələrindəndir.

Şövkət Ələkbərovanın yaradıcılığında qədimliklə müasirlik, xəlqiliklə bəşəriyyət əbədi vəhdətdədir. Azər-

baycanın xalq rəssamı Səttar Bəhlulzadə müğənninin konsert repertuarını güllü-çiçəkli çəmənərə bənzədirdi. Deyirdi: Şövkət xanımın musiqi gülüstanı olduqca varlı və əlvandır. Bu gülüstanda insanın hissələrinə hakim kəsilən, hətta adamı məst edən güllər, çiçəklər həddən ziyadədir. Bu gülüstanın ətrini duymaq böyük xoşbəxtlikdir. Mən xoşbəxt adamam ki, bu görkəmli müğənni ilə həməsr olmuşam, onun mahnı çəmənərinin rahiyəli ətrini duymuşam.

Müğənni Şövkət Ələkbərova el arasından çıxmış xalqa bağı sənətkardır. O, həmişə xalqdan güc almış, xalqa arxalanmışdır. Ona görə də müğənninin əməyi dövlət tərəfindən yüksək qiymətləndirilmiş, 1954-cü ildə respublikanın əməkdar artisti, 1959-cu ildə isə xalq artisti fəxri adlarına layiq görülmüşdür.

Hər bir həqiqi sənətkar sənət aləmində parlaq dan ulduzuna bənzəyir. Belə sənətkarlar sənət kəhkəşanında tez parlayıb tez də ömürlərini başa vurmurlar. Müğənni Şövkət Ələkbərova sənət kəhkəşanında parlayan belə nurlu dan ulduzlarından biridir. Hələ çoxları bu ulduzun nuruna qərq olacaq, onun işığında neçə-neçə layla mayalı mahnılarımızın əsrarəngiz ruhunu duyacaqdır.